

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

RPO-703919-V-12/ST

00-090 Warszawa   Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77   Fax 22 827 64 53

Warszawa, *31. V. 2012*

Pan Bartosz Arłukowicz
Minister Zdrowia

Szanowny Panie Ministrze,

Zgodnie z ogólną zasadą wyrażoną w art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 ze zm.) przyjęcie osoby z zaburzeniami psychicznymi do szpitala psychiatrycznego następuje za jej pisemną zgodą na podstawie ważnego skierowania do szpitala, jeżeli lekarz wyznaczony do tej czynności, po osobistym zbadaniu tej osoby, stwierdzi wskazania do przyjęcia. Przepisy ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przewidują jednak możliwość przyjęcia pacjenta do szpitala psychiatrycznego także bez jego zgody. Osoba chora psychicznie może być przyjęta do szpitala psychiatrycznego bez swojej zgody, gdy jej dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu tej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób (art. 23 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). W takim przypadku o przyjęciu do szpitala postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności po osobistym jej zbadaniu i zasięgnięciu w miarę możliwości opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa (art. 23 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Lekarz ten jest obowiązany

wyjaśnić choremu przyczyny przyjęcia do szpitala bez zgody i poinformować go o jego prawach (art. 23 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Przyjęcie do szpitala w tym trybie wymaga zatwierdzenia przez ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) w ciągu 48 godzin od chwili przyjęcia. Kierownik szpitala zawiadamia o powyższym sąd opiekuńczy miejsca siedziby szpitala w ciągu 72 godzin od chwili przyjęcia (art. 23 ust. 4 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

Ponadto art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przewiduje, że osoba, której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu zaburzeń psychicznych zagraża bezpośrednio swojemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób, a zachodzą wątpliwości, czy jest ona chora psychicznie, może być przyjęta bez zgody do szpitala w celu wyjaśnienia tych wątpliwości. W takim przypadku pobyt w szpitalu nie może trwać dłużej niż 10 dni (art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Do przyjęcia do szpitala stosuje się zaś zasady i tryb postępowania określony w art. 23 (art. 24 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

Zgodnie zaś z art. 28 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, jeżeli zachowanie osoby przyjętej do szpitala psychiatrycznego za jej zgodą wskazuje na to, że zachodzą okoliczności określone w art. 23 ust. 1, a zgoda ta została cofnięta, stosuje się odpowiednio przepisy art. 23 ust. 2-5 oraz art. 25-27.

Na podstawie otrzymanego zawiadomienia sąd opiekuńczy wszczyna postępowanie dotyczące przyjęcia do szpitala psychiatrycznego bez wymaganej zgody (art. 25 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Sąd opiekuńczy może rozpoznać sprawę również na wniosek tej osoby lub jej przedstawiciela ustawowego, jej

małżonka, krewnych w linii prostej, rodzeństwa bądź osoby sprawującej nad nią faktyczną opiekę albo z urzędu (art. 25 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

W sprawach określonych w art. 25 sąd opiekuńczy orzeka po przeprowadzeniu rozprawy; rozprawa powinna odbyć się nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku lub otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w art. 23 ust. 4 (art. 45 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Sędzia wizytujący szpital wysłuchuje osobę przyjętą do szpitala psychiatrycznego w trybie art. 23. 24 lub 28 nie później niż w terminie 48 godzin od otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w art. 23 ust. 4. W razie stwierdzenia, że pobyt tej osoby w szpitalu psychiatrycznym jest oczywiście bezzasadny, sędzia zarządza natychmiastowe jej wypisanie ze szpitala i wnosi o umorzenie postępowania (art. 45 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

Opisany powyżej tryb postępowania ma zastosowanie, gdy przyjęcie do szpitala psychiatrycznego następuje bez wymaganej zgody. Celem postępowania sądowego jest ustalenie, czy umieszczenie danej w szpitalu psychiatrycznym było legalne i zasadne. Zwrócić bowiem trzeba uwagę, że umieszczenie jednostki w szpitalu psychiatrycznym bez wymaganej zgody oznacza pozbawienie jej wolności osobistej. Osoba taka nie może opuścić szpitala bez zgody ordynatora (art. 14 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Można także zastosować wobec niej przymus bezpośredni w celu zapobieżenia samowolnemu opuszczeniu szpitala psychiatrycznego (art. 34 zd. drugie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

Wątpliwości jakie pojawiają się na tle przepisów dotyczących przyjęcia pacjenta do szpitala psychiatrycznego bez jego zgody dotyczą okresu, który upływa pomiędzy

przyjęciem pacjenta do szpitala, a rozstrzygnięciem (choćby tymczasowym) przez sąd o legalności tego umieszczenia. Z art. 23 ust. 4 zd. drugie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego wynika, że kierownik zawiadamia o przyjęciu danej osoby do szpitala psychiatrycznego sąd opiekuńczy w ciągu 72 godzin od chwili przyjęcia. Natomiast sędzia wizytujący wysłuchuje taką osobę (art. 45 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego) nie później niż w terminie 48 godzin od otrzymania zawiadomienia. Wynikiem tego wysłuchania może być natychmiastowe wypisanie ze szpitala osoby przyjętej do niego bez jej zgody. Osoba taka może jednak również (jeśli jej pobyt w ocenie sędziego nie jest oczywiście bezzasadny) w dalszym ciągu przebywać w szpitalu bez jakiegokolwiek orzeczenia sądowego aż do czasu odbycia rozprawy, co powinno nastąpić nie później niż w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia. Ponadto wyznaczenie rozprawy w tym terminie wcale nie oznacza, że sąd wyda na niej orzeczenie w sprawie legalności umieszczenia danej osoby w szpitalu psychiatrycznym. Postępowanie w tej sprawie przed sądem opiekuńczym nie jest bowiem limitowane żadnym końcowym terminem.

Jedynie w przypadku osób, o których mowa w art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego ustawa w art. 24 ust. 2 wyznacza maksymalny 10-dniowy okres przebywania w szpitalu psychiatrycznym. Rodzi to zresztą w stosunku do tej kategorii osób kolejny problem, bo wyznaczenie rozprawy przez sąd opiekuńczy w sprawie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego może nastąpić już po odzyskaniu wolności przez osobę przyjętą bez jej zgody.

W rezultacie zgodnie z powołanymi powyżej przepisami do pierwszego kontaktu sędziego z osobą przyjętą do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody może dojść nawet

maksymalnie po upływie 120 godzin od chwili przyjęcia. Jeśli zaś sędzia w trakcie wysłuchania stwierdzi, że pobyt osoby w szpitalu psychiatrycznym nie jest oczywiście bezzasadny, sprawa legalności i zasadności przyjęcia będzie rozstrzygana jeszcze w bardziej odległym terminie. Świadczy o tym okoliczność, iż sam maksymalny przewidziany przez prawo termin odbycia rozprawy w tej sprawie, to termin 14 dni od dnia otrzymania przez sąd opiekuńczy zawiadomienia o przyjęciu do szpitala psychiatrycznego bez wymaganej zgody.

Powyższe oznacza, że osoba pozbawiona wolności osobistej może przez wiele dni oczekiwać na decyzję sądu w sprawie legalności pozbawienia tej wolności. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich opisany stan prawny w interesującym zakresie budzi wątpliwości, co do jego zgodności ze standardem wynikającym z Konstytucji. W myśl art. 41 ust. 2 zd. pierwsze Konstytucji RP każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołać się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. Kluczowe zatem z punktu widzenia rozpatrywanego zagadnienia jest kryterium „niezwłoczności” ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności osobistej. Można mieć wątpliwość po pierwsze, czy omówione powyżej i ustalone przez ustawodawcę terminy zarówno pierwszego kontaktu z sędzią wizytującym szpital jak też przeprowadzenia rozprawy przez sąd opiekuńczy spełniają owo kryterium „niezwłoczności”. Niezwłoczność w języku polskim oznacza (por. „Słownik języka polskiego” pod red. M. Szymczaka, t. II, PWN, Warszawa 1988) bez zwłoki, od razu, natychmiast. W szczególności zaś porównanie powyższych terminów z terminami zatrzymania i możliwości zastosowania tymczasowego aresztowania (art. 41 ust. 3 Konstytucji RP) wskazuje, że są to terminy znacznie dłuższe. Po drugie.

niedochowanie tych terminów nie powoduje (z wyjątkiem określonym w art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego) skutku w postaci odzyskania wolności osobistej przez osobę umieszczoną w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody. Terminy te nie mają więc z punktu widzenia jednostki charakteru gwarancyjnego.

Nie jest to jednak jedyny problem, który pojawia się na tle przyjęcia do szpitala psychiatrycznego pacjenta bez jego zgody. Inny problem wiąże się z konstrukcją art. 23 ust. 4 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Przewiduje on, że kierownik szpitala zawiadamia o przyjęciu do szpitala sąd opiekuńczy. W związku z tym ustawodawca w tym zakresie nie zrealizował wynikającego z art. 41 ust. 2 zd. drugie Konstytucji RP nakazu niezwłocznego powiadomienia o pozbawieniu wolności rodziny lub osoby wskazanej przez pozbawionego wolności. W rezultacie treść art. 23 ust. 4 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego pozostaje w kolizji z normą zawartą w art. 41 ust. 2 zd. drugie Konstytucji RP.

W związku z powyższy, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra o przedstawienie stanowiska na temat poruszonych problemów, a także - jeśli Pan Minister podziela moją ocenę - o podjęcie działań w celu dostosowania treści ustawy o ochronie zdrowia psychicznego do standardów przewidzianych w Konstytucji.

Łeoz wyrosy szocndu

Jeno Jipowis